

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Γραμματισμός

Ενότητα 7: Πολυτροπικότητα

Γαλαντόμος Ιωάννης

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πολυτροπικότητα

Διάλεξη 7

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

- Η ραγδαία ανάπτυξη και διάδοση της τεχνολογίας των υπολογιστών έχει διαμορφώσει ένα διαφορετικό επικοινωνιακό περιβάλλον όπου οι παραδοσιακές πρακτικές επικοινωνίας και μετάδοσης της πληροφορίας έχουν μεταβληθεί ριζικά.

- Στη διαφοροποίηση του επικοινωνιακού τοπίου συνέβαλαν αποφασιστικά τόσο οι κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές που έχουν προσδώσει έναν πολυπολιτισμικό και πολύγλωσσο χαρακτήρα στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, όσο και η ανάπτυξη της πληροφορικής.

- Σε αυτό το νέο επικοινωνιακό πλαίσιο ο πολυτροπικός χαρακτήρας της επικοινωνίας αναδείχθηκε και προβλήθηκε πολύ πιο έντονα απ' ό,τι στο παρελθόν.
- Η μετάδοση της πληροφορίας δεν γίνεται πια με την αξιοποίηση ενός μόνο σημειωτικού τρόπου (δηλ. του γλωσσικού), αλλά με τον συνδυασμό πολλών τρόπων, γλωσσικού, οπτικού, ηχητικού κ.τ.λ. (Χαραλαμπόπουλος, 2003).

Χαρακτηριστικά γλώσσας που τη διαφοροποιούν από τα υπόλοιπα επικοινωνιακά συστήματα

- **Η γλώσσα έχει καθολικότητα**: όλοι οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να επικοινωνήσουν, ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο με τα υπόλοιπα επικοινωνιακά συστήματα.
- **Η γλώσσα δεν είναι νομοθετημένη**: οι μη γλωσσικοί κώδικές επικοινωνίας βασίζονται στην ύπαρξη νομοθετών που θα τους δημιουργήσουν και θα διατυπώσουν τους και τις αρχές λειτουργίας τους.

- **Οι γλώσσες είναι ανοικτοί κώδικες:** στους μη γλωσσικούς κώδικες, τα μηνύματα που μπορούν να παραχθούν είναι πεπερασμένα, ενώ η γλώσσα λόγω της δημιουργικότητας που την χαρακτηρίζει δίνει τη δυνατότητα παραγωγής άπειρων μηνυμάτων.
- **Το περιεχόμενο των γλωσσικών μηνυμάτων σχετίζεται με το εκάστοτε συγκεκριμένο** σε αντίθεση με το περιεχόμενο των μηνυμάτων των υπολοίπων επικοινωνιακών μέσων, τα οποία είναι στατικό.

- Η γλώσσα εμφανίζει ποικιλία, ενώ οι μη γλωσσικοί κώδικες ομοιογένεια.
- Η γλώσσα δεν έχει μονάχα αναφορική λειτουργία, όπως οι περισσότεροι μη γλωσσικοί κώδικες. Δεν περιορίζεται δηλ. μονάχα στη μετάδοση μιας πληροφορίας, αλλά και στη μετάδοση των υποκειμενικών σκέψεων των εκάστοτε ομιλητών (Χαραλαμπόπουλος, 2003).

- Σε ένα πολυτροπικό κείμενο η γλώσσα, η εικόνα και ο ήχος αλληλοσυμπληρώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να μη μπορεί κάποιος να κατανοήσει συνολικά το κείμενο, αν περιοριστεί μονάχα στην ανάγνωση του γλωσσικού τμήματος.

- Αυτή η πολυτροπικότητα της επικοινωνίας είχε υποτιμηθεί έως και τώρα.
- Η αιτία αυτής της υποτίμησης αποδίδεται στο ότι η Γλωσσολογία επικέντρωνε το ενδιαφέρον της μόνο στη γλώσσα δημιουργώντας την παραπλανητική εικόνα ότι η γλώσσα είναι ο μόνος τρόπος για την παραγωγή νοήματος.

- Η κατανόηση και παραγωγή πολυτροπικών κειμένων είναι πιο σύνθετες και πιο απαιτητικές διαδικασίες.
- Η κατανόησή τους προϋποθέτει την κατανόηση όχι μονάχα του γλωσσικού, αλλά και των άλλων τρόπων που συγκροτούν αυτά τα κείμενα,
- Η παραγωγή τους προϋποθέτει γνώση των δυνατοτήτων που προσφέρει ο κάθε σημειωτικός τρόπος, αλλά και των δυνατοτήτων που προσφέρει ο συνδυασμός των διαφορετικών τρόπων (Χαραλαμπόπουλος, 2003).

Ομοιότητες μονοτροπικών & πολυτροπικών κειμένων (Walsh, 2003)

1	Κατανόηση του ευρύτερου κοινωνικού και πολιτισμικού γίνεσθαι
2	Κάθε κείμενο ανήκει σε ένα συγκεκριμένο κειμενικό είδος
3	Ο αναγνώστης προσαρμόζει τις προσδοκίες του ανάλογα με το είδος του κειμένου ή με τον σκοπό του κειμένου
4	Ενεργοποιούνται ποικίλα σχήματα γνωστικού τύπου

5	Αναπτύσσεται αλληλεπίδραση ανάμεσα στον αναγνώστη και το κείμενο
6	Η κατανόηση και η ερμηνεία πραγματοποιούνται σε γνωστικό και συναισθηματικό επίπεδο
7	Αναπτύσσεται κριτική στάση απέναντι σε ιδεολογίες και απόψεις
8	Ενεργοποιείται η φαντασία

9	Αποκτώνται πληροφορίες
10	Υπάρχει ένα συγκεκριμένο συγκεκριμένο, λόγος και συνοχή

Διαφορές μονοτροπικών & πολυτροπικών κειμένων (Walsh, 2003)

Μονοτροπικά	Πολυτροπικά
ΛΕΞΕΙΣ: Οι λέξεις «λένε» μέσω του λόγου, του λεξιλογίου, της γραμματικής, της δομής των προτάσεων	ΟΠΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ: Οι εικόνες «αναπαριστούν» μέσω της διάταξης των γραμμάτων, των χρωμάτων, της θέσης, της προοπτικής κ.ο.κ
ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ: όραση	ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ: όραση, αφή, ακοή, κιναισθητική
ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ: 1 ^ο , 2 ^ο , 3 ^ο πρόσωπο αφήγησης	ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Σχέσεις ανάμεσα στον θεατή/αναγνώστη, «οπτική» φωνή
ΛΕΚΤΙΚΟ ΣΤΥΛ: στίξη, γραμματοσειρά, σελιδοποίηση	ΟΠΤΙΚΟ ΣΤΥΛ: γραφικά, κίνηση, υπερσυνδέσεις

Μονοτροπικά

ΛΕΚΤΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ:
εικόνες, μεταφορές, ομοιότητες,
παρήχηχη

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ:
κάθετο

Πολυτροπικά

ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ:
Εικόνες, εικονίδια, μοτίβα

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ:
μη γραμμικό

Χαρακτηριστικά πολυτροπικού λόγου

(Χατζησαββίδης, 2011)

Τα χαρακτηριστικά του πολυτροπικού λόγου είναι τα ακόλουθα:

1. συνθηματικός
2. υπαινικτικός
3. ποικιλόμορφος
4. συνδυαστικός
5. συμμετοχικός και
6. κοινωνιοκεντρικός

Πολυτροπικός λόγος

συνθηματικός

υπαινικτικός

ποικιλόμορφος

συνδυαστικός

συμμετοχικός

ΚΟΙΝΩΝΙΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ

- Ειδικότερα, ο πολυτροπικός λόγος είναι συνθηματικός υπό την έννοια ότι είναι περισσότερο περιεκτικός παρά αναλυτικός.
- Η επανάληψη και ο αναλυτικός συλλογισμός, ο οποίος προσφέρει διευκρινίσεις απουσιάζει κατά κανόνα από τον πολυτροπικό λόγο.

- Αυτός ο συνθηματικός χαρακτήρας προσδίδει στον πολυτροπικό λόγο και χαρακτηριστικά υπαινικτικότητας, εφόσον τα κείμενα που παράγονται αποτελούν αντικείμενο ερμηνείας με την συνδρομή των ποικίλων σημειωτικών τρόπων, οι οποίοι εμφανίζονται σε ένα πολυτροπικό κείμενο (π.χ. χρώμα, εικόνα, μουσική κ.ά.).
- Η ύπαρξη ποικίλων σημειωτικών τρόπων, όπως ο λεκτικός και ο εικονιστικός συμβάλλει στην ποικιλομορφία/ποικιλία του πολυτροπικού κειμένου, μέσω των οποίων επιδιώκεται η παραγωγή και μετάδοση διαφόρων μηνυμάτων.

- Η παραγωγή επικοινωνίας είναι εφικτή επειδή οι διάφοροι σημειωτικοί τρόποι δεν λειτουργούν μεμονωμένα, αλλά αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοσυνδυάζονται αρμονικά, χωρίς την υπεροχή κάποιου έναντι των άλλων σημειωτικών τρόπων.
- Ως εκ τούτου, ο πολυτροπικός λόγος είναι συμμετοχικός.
- Τέλος, ο πολυτροπικός λόγος αποτελεί προϊόν της εκάστοτε κοινωνικής κατάστασης, δηλαδή παράγεται στο πλαίσιο ορισμένων κοινωνικών συνθηκών, οι οποίες και του προσδίδουν νόημα, ύπαρξη και ουσία (Χατζησαββίδης, 2011)

Βαθμός πολυτροπικότητας

(Χαραλαμπόπουλος, 2003)

Όσον αφορά στον βαθμό πολυτροπικότητας κάθε κειμένου, αυτός εξαρτάται:

1. από τον επικοινωνιακό στόχο που έχει το κείμενο
2. από τα τεχνολογικά μέσα που έχει στη διάθεσή του ο συντάκτης και η δυνατότητά του να τα αξιοποιήσει

- Ως προς το πρώτο σημείο διαπιστώνουμε, ότι υπάρχουν κείμενα που αξιοποιούν αποκλειστικά τον γλωσσικό τρόπο.
- Η πολυτροπικότητα ενός κειμένου συνδέεται άρρηκτα με τη λειτουργία ενός κειμένου.
- Ως προς το δεύτερο σημείο, την ύπαρξη της τεχνολογίας δηλαδή, οι άνθρωποι αξιοποιούσαν τα τεχνολογικά μέσα που είχαν στη διάθεση τους και επομένως τα κείμενα είχαν από την άποψη της πολυτροπικότητας τη μορφή που επέτρεπε η εκάστοτε τεχνολογία.

Δυνατότητα αξιοποίησης τεχνολογίας

- Όσον αφορά στη δυνατότητα αξιοποίησης της διαθέσιμης κάθε φορά τεχνολογίας για παραγωγή πολυτροπικών κειμένων, η δυνατότητα αυτή αποτελούσε προνόμιο μιας μερίδας μόνο των μελών μιας κοινωνίας, τα οποία ήταν και εξακολουθούν να είναι εκείνα, που η επαγγελματική τους απασχόληση τα υποχρεώνει να παράγουν κείμενα και συνήθως μαθαίνουν να παράγουν το είδος των κειμένων που απαιτεί η επαγγελματική τους απασχόληση (Χαραλαμπόπουλος, 2003).

Πρόσληψη & κατανόηση πολυτροπικών κειμένων

Όσον αφορά στην πρόσληψη και κατανόηση πολυτροπικών κειμένων μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1. Τα κείμενα που παράγονται και διακινούνται σε μια κοινωνία, δεν έχουν όλα τους ίδιους αποδέκτες
2. Για όλους τους ανθρώπους είναι ζήτημα ζωτικής σημασίας να μπορούν να κατανοούν πολλά περισσότερα κείμενα από όσα μπορούν να αναπαράγουν οι ίδιοι
3. Ο αριθμός και η ποικιλία των κειμένων με τα οποία τελικά εξοικειώνεται και κατανοεί ο κάθε άνθρωπος εξαρτάται από το εύρος των ενδιαφερόντων και της δραστηριοποίησής του (Χαραλαμπόπουλος, 2003).

Εκπαιδευτικές διαστάσεις

- Αυτή η πραγματικότητα (της πολυτροπικότητας) δεν πρέπει να αγνοηθεί από την εκπαίδευση.
- Δηλαδή, τα προγράμματα σπουδών επιβάλλεται να σχεδιαστούν λαμβάνοντας υπόψη την παράμετρο της πολυτροπικότητας (Χαραλαμπόπουλος, 2003).

Πολυτροπική κοινωνική σημειωτική της μάθησης

- Η πολυτροπική κοινωνική σημειωτική της μάθησης βασίζεται σε δύο βασικές υποθέσεις:
  1. Τα παιδαγωγικά περιβάλλοντα εντός και εκτός σχολείου αποτελούν σημειωτικό περιβάλλον, εφόσον διδάσκοντες και διδασκόμενοι εμπλέκονται στην ερμηνεία και την παραγωγή ποικίλων κειμενικών ειδών, τρόπων και λόγων.
  2. Η γλώσσα δεν είναι ο μοναδικός τρόπος αναπαράστασης του νοήματος (Παπαδημητρίου, 2012).

Παραδοχές πολυτροπικής κοινωνικής σημειωτικής της μάθησης

1. Όλες οι επικοινωνιακές πράξεις είναι πολυτροπικές
2. Οι τρόποι συνδέονται με την εκάστοτε κουλτούρα
3. Οι άνθρωποι διαμορφώνουν και μεταβάλλουν τις διαθέσιμες πηγές αναπαράστασης
4. Οι διαφορετικοί τρόποι συνδέονται και με διαφορετικά επικοινωνιακά αποτελέσματα
5. Κατά την εναλλαγή των τρόπων, τα νοήματα μεταβάλλονται
6. Κάθε τρόπος είναι μερικός σε σχέση με το σύνολο του νοήματος
7. Κάθε τρόπος γίνεται «ορατός» μέσω μιας συγκεκριμένης αναπαράστασης (Παπαδημητρίου, 2012).

Βιβλιογραφία

- Παπαδημητρίου, Φ. (2012). Εισαγωγή. Στο Φ. Παπαδημητρίου (Επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις του Γλωσσικού Γραμματισμού. Από τη Γνωστική Προσέγγιση στο Διευρυμένο Πλαίσιο των Νέων Γραμματισμών* (σελ. 11-22). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Χαραλαμπόπουλος, Α. (2003). Νέες τεχνολογίες, πολυτροπικότητα στη γλώσσα. *Φιλολόγος*, 113, 392-403.
- Χατζησαββίδης, Σ. (2011). Η πολυτροπικότητα στη σύγχρονη εγγράμματη κοινωνία ως προϊόν μεταφοράς του βιώματος: προς μια νέα μορφή λόγου. Στο Μ. Πουρκός & Ε. Κατσαρού (Επιμ.), *Βίωμα, μεταφορά και πολυτροπικότητα: εφαρμογές στην επικοινωνία, την εκπαίδευση, τη μάθηση και τη γνώση* (σελ. 103-113). Θεσσαλονίκη: Νησίδες.
- Walsh, M. (2003). Reading pictures: What do they reveal? Young children's reading of visual texts. *Reading Literacy and Language*, 37(3), 123-130.